

การพัฒนามนุษย์ให้มีสมรรถนะหลักความสามารถในศตวรรษที่ 21

Human development with core competencies in the 21st century

Received: 06/07/2565

Revised: 29/06/2565

Accepted: 29/06/2565

มาริษา อนันทรวัน¹

Marisa anantrawan¹

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นความพยายามในการที่จะใช้แนวคิดสมรรถนะหลักความสามารถในศตวรรษที่ 21 มาเป็นหลักพื้นฐานที่สำคัญในการนำมาพัฒนาศักยภาพ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเตรียมตัวทุก ๆ ด้าน โดยต้องมีการเปลี่ยนตัวเองเป็นอย่างมากที่จะอยู่ร่วมในสังคมอย่างราบรื่น และมีความสุขที่แท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องเป็นคนที่ทำงานใช้ความรู้ และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ไม่ว่าจะประกอบอาชีพใดๆ ในศตวรรษที่ 21 ต้องเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้โดยเป็นผู้มีความกระตือรือร้น สนใจเสาะแสวงหาความรู้อยู่เสมอ มุ่งมั่นที่จะเพิ่มประสิทธิภาพ ในการเรียนรู้ และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการทำงาน แม้จะประกอบอาชีพในสาขาใดๆ ก็ตามได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะเป็นแนวทางในการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนานักเรียน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติต่อไป

คำสำคัญ: การพัฒนามนุษย์, ศักยภาพ, สมรรถนะหลักความสามารถศตวรรษที่ 21

Abstract

This article is an attempt to use the concept of competency in the 21st century as an important foundation for developing potential. This is in order to prepare in every way and must change yourself a lot to live smoothly in society. And have real happiness Especially must be someone who works for knowledge And is a person of learning Regardless of any profession in the 21st century, must be a person of learning. By being enthusiastic Always interested in seeking knowledge Strive to increase efficiency In learning and able to apply knowledge to work Even with a proper career in any field Which will be a way to understand, access, and develop students In order to maximize benefits for oneself, society and the nation

Keywords: Human development, Potential, competencies in the 21st century

¹นักวิชาการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

¹Academic Officer Phibunsongkhram Rajabhat University

บทนำ

โลกก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ในปี พ.ศ. 2544 (ค.ศ. 2001) โดยมีลักษณะของความโดดเด่นคือ เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในทุกมิติอย่างรวดเร็วและรุนแรงอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้กับทุกองค์การ ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีมากมาย อาทิ การปฏิรูประบบราชการ การปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์การ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การออกนอกระบบ การร่วมทุน การรวมกิจการ รวมทั้งการนำเทคนิคการจัดการใหม่ๆ มาใช้ในองค์การการพัฒนาคน หรือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จะต้องได้รับการเอาใจใส่โดยฝ่ายบริหารจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ต้องมีการพัฒนาให้มีคุณภาพ มีศักยภาพ มีความรู้ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญเพื่อพัฒนาองค์การให้ยั่งยืนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) มุ่งเตรียมความพร้อมคน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน และสังคมไทยให้มีคุณภาพ มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากร และได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม

การพัฒนาศักยภาพ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในความหมายแคบคือ การพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ใหม่ๆ และเป็นการเพิ่มศักยภาพของบุคคลให้เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมการทำงานที่ตรงตามที่ต้องการ แบ่งระดับของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็น 2 ระดับ คือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระดับมหภาค หมายถึง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถทักษะ และสมรรถนะ ตามทิศทางและกลยุทธ์การพัฒนาประเทศจากการเปลี่ยนแปลงและสภาวะการณ์ต่างๆที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น ทำให้องค์การต้องหันกลับมาองและทบทวนในความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในเชิงกลยุทธ์

ดังนั้น เมื่อองค์การต้องการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากร ให้เป็นคนที่มีความสามารถในงานหรือเป็นคุณลักษณะที่อยู่ในตัวบุคคลที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบด้วย ความรู้ โดยงานด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนที่สัมพันธ์กัน 4 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การประเมินความจำเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
- 2) การออกแบบกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เช่นการจัดโครงการการฝึกอบรมและพัฒนาการพัฒนาสายอาชีพ และการพัฒนาองค์การ
- 3) การนำแผนกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไปปฏิบัติจริงและ
- 4) การประเมินผลกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การจัดให้มีข้อมูลสะท้อนกลับ

ทุนมนุษย์นั้นจัดเป็นสินทรัพย์ชนิดหนึ่งและเป็นสินทรัพย์ที่ไม่มีตัวตน ซึ่งตามปกติแล้วไม่สามารถวัดเทียบเป็นมูลค่าทางธุรกิจได้ แต่ในที่สุดแล้วก็สามารถที่จะแปลงสภาพให้กลายเป็นสินทรัพย์ที่สามารถวัดเทียบมูลค่าออกมาได้ และยังสามารถทำให้มีสภาพคล่องได้อีกต่างหาก การพัฒนาคนเก่ง เป็นการส่งเสริมคนเก่งให้ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มศักยภาพที่มีอยู่ให้สูงขึ้น ส่งผลต่อการมีผลการปฏิบัติ (High Performance) โดยสามารถพิจารณาจากเป้าหมายขององค์กร ซึ่งอาจจะพัฒนาในรูปแบบต่างๆ ได้ดังนี้

- 1) การพัฒนาตามหลักของสมรรถนะ (Competency) โดยวิเคราะห์หาช่องว่าง (Gap) เพื่อนำมาพัฒนาเติมเต็มในสิ่งที่ขาด
- 2) การพัฒนานอกงาน (Off the Job Training) โดยสนับสนุนให้ศึกษาเพิ่มเติม ฝึกอบรม ดูงาน ประชุม สัมมนา
- 3) การพัฒนาในงาน (On the Job Training) มอบหมายงานให้รับผิดชอบมากขึ้น มอบหมายงานสำคัญ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง
- 4) การหมุนเวียนงาน (Rotation) เพื่อให้ได้เรียนรู้งานใหม่ๆ อยู่เสมอ
- 5) การเรียนรู้ด้วยตนเอง

ดังนั้น การรักษาคคนเก่ง เป็นสิ่งที่ยากต่อการบริหารจัดการให้คนเก่งที่มีผลการปฏิบัติงานที่ดีเยี่ยม หรือ High Performance People คงอยู่กับองค์กร ดังนั้น องค์กรต้องทราบถึงความต้องการของคนเก่งว่ามีความต้องการการยอมรับ การยกย่องชมเชย และต้องการประสบความสำเร็จในชีวิต ซึ่งการรักษาคคนเก่งสามารถ นำทฤษฎีแรงจูงใจของมาสโลว์ (Maslow) ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญที่สุด คือ ทักษะการเรียนรู้ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เด็กในศตวรรษที่ 21 นี้ ได้มีความรู้ ความสามารถและทักษะจำเป็น ซึ่งเป็นผลจากการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนตลอดจนการเตรียมความพร้อมด้านต่างๆ ที่เป็นปัจจัยสนับสนุนที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ดังกล่าว

การพัฒนาทุนมนุษย์นั้นเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน ส่งผลต่อการมีผลการปฏิบัติงานที่ดีทั้งนี้ ในการพัฒนาทุนมนุษย์ขององค์กรให้มีศักยภาพในการแข่งขันได้นั้น สิ่งสำคัญอย่างยิ่งคือ การเตรียมทรัพยากรมนุษย์ให้มีความแข็งแกร่ง ซึ่งต้องเน้นการปรับเปลี่ยนกระบวนการคิดใหม่ ให้เป็นกระบวนการคิดในเชิงนวัตกรรม การคิดเชิงสร้างสรรค์และการคิดแบบองค์รวมในเชิงบูรณาการ รวมทั้งการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้มีวิสัยทัศน์ในการมองการณ์ไกล กล้านำและผลักดันการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เตรียมพร้อมกับศตวรรษที่ 21 นั้นจำเป็นต้องเตรียมพร้อมให้เด็กได้เรียนรู้ตั้งแต่ชั้นอนุบาลมหาวิทยาลัยและตลอดชีวิต คือ ทักษะ 3R x 7C ตัวอย่างเช่น CPALL มีการพัฒนาผู้นำและทรัพยากรบุคคลประสบความสำเร็จ มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินธุรกิจขององค์กรในปัจจุบัน ส่งผลให้เกิดปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการแข่งขันทางธุรกิจมากยิ่งขึ้น เช่น การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแทนการใช้ทรัพยากรมนุษย์เพื่อบริการและตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการดำเนินธุรกิจที่ต้องอาศัยทรัพยากรมนุษย์เป็นหลัก บริษัท ซีพี ออลล์ จำกัด (มหาชน) และบริษัทย่อย บริษัทวิเคราะห์ความจำเป็นในการฝึกอบรมและพัฒนา โดยพิจารณาจาก วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย

องค์กร กลยุทธ์ทางธุรกิจ นโยบายการบริหารทรัพยากรบุคคลของเครือเจริญโภคภัณฑ์ ทักษะที่จำเป็น และทักษะในอนาคต ผลสำรวจความพึงพอใจและความผูกพันของบุคลากรและลูกค้า และผลวิเคราะห์ แนวทางการพัฒนาบุคลากร บริษัทตระหนักดีว่าการเตรียมความพร้อมเรื่องคน การพัฒนาคนเก่งเพื่อให้เป็นผู้สืบทอดตำแหน่งในอนาคตที่พร้อมจะนำพาองค์กรให้เติบโตสร้างสรรค์สิ่งที่ดี และสร้างความยั่งยืนให้กับองค์กรเป็นเรื่องสำคัญ จึงได้พัฒนากระบวนการคัดเลือก

สิ่งสำคัญที่องค์กรยุคใหม่จะต้องเร่งดำเนินการกระทำก็คือ การสร้างความทันสมัยและความคล่องตัว รวมถึงการเตรียมทรัพยากรมนุษย์ การกำหนดกลยุทธ์ เป็นการระบุถึงแนวทาง วิธีการ หรือขั้นตอนการดำเนินงานว่า องค์กรควรทำอย่างไรให้สามารถบรรลุ ถึงวัตถุประสงค์ต่างๆ ภายใต้ภารกิจหลักขององค์กร อย่างไรก็ตามการมีแผนกลยุทธ์ที่วางไว้อย่างดีก็ไม่ได้เป็นหลักประกันว่าองค์กรนั้นจะก้าวไปสู่ความสำเร็จได้ หากองค์กรนั้นไม่สามารถทำกลยุทธ์ที่วางได้ไปปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จเป็นรูปธรรมต่อไป

ยุคของศตวรรษที่ 21 สังคมโลกต้องต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในหลายๆ ด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ในมุมมองทางด้านการศึกษานั้น ถือได้ว่าเป็นยุคของโลกใหม่แห่งการเรียนรู้ เนื่องจากโลกแห่งการศึกษาได้มีการเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมาก จะเห็นได้ว่า การศึกษาในอดีต (ก่อนช่วงศตวรรษที่ 21) การเรียนรู้ของผู้เรียนนั้นจะขึ้นอยู่กับผู้สอนเป็นสำคัญ ถ้าผู้สอนหรือครูไม่สอนผู้เรียนก็จะไม่รู้ เนื่องจากความรู้เป็นสิ่งที่หายาก แต่ในยุคของศตวรรษที่ 21 นี้ ความรู้หาได้ง่าย แหล่งของความรู้มีอยู่หลากหลาย ผู้เรียนสามารถค้นคว้าและเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือความท้าทายที่นักการศึกษาและผู้สอนต้องตระหนักรู้และเตรียมความพร้อมในการสอน เพื่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ให้ได้อย่างเท่าทัน เพื่อที่ผู้เรียนจะสามารถนำทักษะความรู้ไปปรับใช้ในสังคม เพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ได้อย่างมีคุณภาพ สำหรับโจทย์สำคัญของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกระดับคือ จะเตรียมความพร้อมของผู้เรียนอย่างไรให้สามารถพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพนั่นเอง

ดังนั้น องค์ประกอบที่สำคัญและจำเป็นเพื่อในการเรียนรู้ของนักเรียนทักษะในศตวรรษที่ 21 คือ มาตรฐานศตวรรษที่ 21 การประเมินผลหลักสูตรการเรียนการสอนการพัฒนาอาชีพและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ จะต้องสอดคล้องกับระบบสนับสนุนการผลิตที่ก่อให้เกิดผลลัพธ์ในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนในปัจจุบัน มีดังนี้

1) ความสามารถในการสื่อสาร คือ ความรู้สึกและทัศนคติของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อัน จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรอง เพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่างๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสาร ด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ ICT Literacy

2) ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคม ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับ Learning Thinking Skills

3) ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการ

เปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับ Life skill

4) ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนากระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่างๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น สอดคล้องกับ Life skill

5) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือกและใช้ เทคโนโลยีด้านต่างๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมีคุณธรรม สอดคล้องกับ ICT Literacy

1. มาตรฐานศตวรรษที่ 21

- มุ่งเน้นทักษะในศตวรรษที่ 21 นักเรียนมีความรู้ในเนื้อหาและความเชี่ยวชาญ
- สร้างความเข้าใจระหว่างวิชาหลัก เช่นเดียวกับรูปแบบสหวิทยาการศตวรรษที่ 21
- เน้นความเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งมากกว่าความรู้แบบผิวเผิน
- การมีส่วนร่วมของนักเรียนกับ ข้อมูลและ เครื่องมือในโลกแห่งความเป็นจริงและพวกเขาจะพบผู้เชี่ยวชาญในวิทยาลัยหรือในที่ทำงานและ ชีวิตนักเรียนจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อทำงานอย่างแท้จริง การแก้ปัญหาที่มีความหมาย

- การมีมาตรการหลายๆ รูปแบบของการเรียนรู้

2. หลักสูตรในศตวรรษที่ 21

- สอนทักษะในศตวรรษที่ 21 ซึ่งแยกกัน ในบริบทของวิชาหลักและ รูปแบบสหวิทยาการในศตวรรษที่ 21
- มุ่งเน้นไปที่การให้โอกาสสำหรับการใช้ทักษะในศตวรรษที่ 21 ในเนื้อหาและวิธีการตามความสามารถในการเรียนรู้
- ช่วยให้วิธีการเรียนรู้วัฒนธรรมที่บูรณาการการใช้เทคโนโลยีสนับสนุนแนวทางเพิ่มเติมในการใช้ปัญหาเป็นฐาน และทักษะการคิดขั้นสูง

- สนับสนุนให้รวมทรัพยากรของชุมชน ภูมิปัญญาชาวบ้าน แหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน

3. การประเมินด้านทักษะในศตวรรษที่ 21

- รองรับความสมดุลของการประเมินรวมทั้งมีคุณภาพสูง การทดสอบมาตรฐานที่มีคุณภาพสูงพร้อมกับการประเมินผลในชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ

- เน้นข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานของนักเรียนที่ถูกฝังลงในการเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน

- การประเมินการใช้เทคโนโลยีให้มีความสมดุล ความชำนาญนักเรียนซึ่งเป็นการวัดทักษะในศตวรรษที่ 21

- ช่วยให้การพัฒนาคุณภาพนักเรียนนักศึกษาที่แสดงให้เห็นการเรียนรู้ทักษะในศตวรรษที่ 21 เพื่อการศึกษาและการทำงานในอนาคต

- ช่วยให้มาตรการการประเมินประสิทธิภาพระบบการศึกษาในระดับที่สูงประเมินถึงสมรรถนะของนักเรียนด้านทักษะในศตวรรษที่ 21

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงทักษะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ดังต่อไปนี้

Bernie Trilling and Charles Fadel ได้กล่าวว่าทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 คือ 3R x 7Cs (Bernie Trilling and Charles Fadel, 2009:157-177)²

3R หมายถึง ทักษะการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย การอ่าน (Reading) การเขียน (Writing) และการคำนวณ (Arithmetic) คือ การนำทักษะเหล่านี้มาเพิ่มความสำเร็จให้แก่นักเรียน

7Cs ประกอบด้วย (1) Critical thinking & problem solving (ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา) (2) Creativity & innovation (ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม) (3) Cross-cultural understanding (ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์) (4) Collaboration, teamwork & leadership (ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ) (5) Communications, information & media literacy (ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ) (6) Computing & ICT literacy (ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร) (7) Career & learning skills (ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้)

ดังนั้น สำหรับในศตวรรษที่ 21 ต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติ (perspectives) จากกระบวนทัศน์แบบดั้งเดิม (tradition paradigm) ไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ (new paradigm) ที่ให้โลกของนักเรียนและโลกความเป็นจริงเป็นศูนย์กลางของกระบวนกรเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่ไปไกลกว่าการได้รับความรู้แบบง่าย ๆ ไปสู่การเน้นพัฒนาทักษะและทัศนคติ ทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะองค์การ ทัศนคติเชิงบวก ความเคารพตนเอง นวัตกรรม ความสร้างสรรค์ ทักษะการสื่อสาร ทักษะและค่านิยมทางเทคโนโลยี ความเชื่อมั่นตนเอง ความยืดหยุ่น การจงใจตนเอง และความตระหนักในสภาพแวดล้อม และเหนืออื่นใด คือ ความสามารถใช้อย่างสร้างสรรค์ (the ability to handle knowledge effectively in order to use it creatively) ถือเป็นทักษะที่สำคัญจาเป็นสำหรับการเป็นนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ถือเป็นสิ่งที่ท้าทายในการที่จะพัฒนาเรียนเพื่ออนาคต ให้นักเรียนมีทักษะทัศนคติ ค่านิยม และบุคลิกภาพส่วนบุคคล เพื่อเผชิญกับอนาคตด้วยภาพในทางบวก (optimism) ที่มีทั้งความสำเร็จและมีความสุข

² Bernie Trilling and Charles Fadel. 21st Century Skills: Learning for Life in Our Times. U.S.A.: Jossey-Bass A Wiley Imprint, 2009.

คุณธรรมกับการพัฒนาในศตวรรษที่ 21

คำว่า “คุณธรรม” คือ สภาพคุณงามความดี และอีกหลาย ๆ ศาสนากล่าวถึงเรื่อง “คุณธรรม” ไว้เช่นกัน ว่าเป็นสภาพแห่งความดีงาม ความสุขุม และสันติสุข หรือ “เราจะบรรลุคุณธรรมได้ก็ต่อเมื่อเราบริจาคสิ่งที่เรารัก” และคุณธรรมนั้นยังมีความหมายที่เป็นเครื่องของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับจิตใจทั้งโดยตรงและอ้อม ซึ่งนักปราชญ์หลาย ๆ ท่านได้ให้ความหมายไว้ว่า

คุณธรรม หมายถึง คุณสมบัติที่เป็นคนดี ความถูกต้อง ซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจของบุคคล ซึ่งพร้อมที่จะกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อตนเองต่อผู้อื่น หรือทั้งตนเอง และผู้อื่น (ยนต์ ชุ่มจิต, 2530: 207)³ คุณธรรม หมายถึง หลักธรรม จริยธรรมที่สร้างความรู้สึกรับผิดชอบชีวิตในทางศีลธรรม มีคุณคุณภาพ ความภายใน ความดี คือ ความชื่นชม ยกย่องในขณะที่การกระทำช่วยยอมนำความเจ็บปวดมาทำให้การเป็นผู้มีคุณธรรมเป็นเกณฑ์สากลที่ตรงกัน เช่น การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่เบียดเบียน ไม่ลักขโมย ไม่ประพฤติผิดในกาม เป็นต้น เป็นสภาพการณ์ของการทำความดี คือ ความเหมาะสมตามควรต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น สามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมด้วย หลักจริยธรรมที่สามารถจำแนกได้ สามารถสั่งสอนอบรมให้ปฏิบัติตามมาตรฐานของพฤติกรรมที่ถูกต้อง มีสติสัมปชัญญะ รับผิดชอบชีวิต ตามทำนองคลองธรรม มีจิตใจลักษณะนิสัยและความตั้งใจหรือเจตนาที่ดีงาม (ประภาศรี สีหอาไพ, 2535: 28)⁴

คุณธรรม หมายถึง คุณธรรมที่บุคคลได้กระทำตามความคิดและมาตรฐานของสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องความประพฤติและศีลธรรม (วิทยา ทองดี, 2544: 24)⁵ ลักษณะของนั้นคุณธรรมเป็นสิ่งละเอียดอ่อนอยู่ในจิตใจของแต่ละคน ไม่อาจวัดหรือควบคุมได้ด้วยกฎ ระเบียบ หรือข้อบังคับใด ๆ แต่ควบคุมด้วยจิตสำนึกของตนเอง ผู้ที่มีจิตสำนึกในคุณธรรมสามารถห้ามความคิดไม่ถูกต้องของตนเองได้ และสามารถยับยั้งการกระทำที่ไม่สมควรและอาจสามารถควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ดีได้ จึงจะได้รับการยกย่องนับถือว่าเป็นคนดีอย่างแท้จริง เพราะว่า คนที่มีคุณธรรมจะต้องมีองค์ประกอบตามหลัก ดังต่อไปนี้

- 1) เป็นคนจริง
- 2) รู้จักควบคุมบังคับตนเอง
- 3) มีความอดกลั้น และอดทน
- 4) รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีเมตตา
- 5) มีวินัย รักษาหลักการ กฎ กติกา
- 6) มีความสงสาร มีความอยากให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ชื่นชมเมื่อผู้อื่นได้ดี
- 7) รู้จักวางเฉย

สิ่งที่จะเป็นพื้นฐานของนักเรียนในยุคปฏิรูปการศึกษา อันจะนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาที่ยั่งยืนและมีความมั่นคง คือ คุณธรรม เพราะว่าคุณธรรมมีลักษณะที่สำคัญทางด้านจิตใจมากที่สุด และคุณธรรมยังมีความหมาย

³ ยนต์ ชุ่มจิต. ความเป็นครู. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2530.

⁴ ประภาศรี สีหอาไพ. พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

⁵ วิทยา ทองดี. พื้นฐานการศึกษา.ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, 2544.

สำคัญต่อบุคคล สังคม และชาติบ้านเมือง สังคมใดมีสมาชิกของสังคมที่ไร้คุณธรรม จำนวนมาก การทำงานในที่นี้ หมายถึงสังคมนั้นจะมีแต่ความวุ่นวายและยากแก่การพัฒนาในสังคม โดยเฉพาะตามความหมายและประเภทของคุณธรรม จึงหมายถึง ความเคยชินในการประพฤติอย่างใดอย่างหนึ่งตรงข้ามกับกิเลส ซึ่งได้แก่ ความเคยชินในการประพฤติผิดอย่างใดอย่างใด

อย่างหนึ่ง ทั้งคุณธรรมและกิเลสไม่มีขอบเขตที่แน่นอนสำหรับแบ่งประเภทย่อยลงไป จึงไม่น่าแปลกใจที่มีแบ่งได้หลายวิธี แม้จะแบ่งได้หลายวิธีหรือดีสักเพียงใด ก็อดที่จะเหลื่อมล้ำกันไม่ได้อยู่นั่นเอง ซึ่งความประพฤติแต่ละครั้งสืบเนื่องมาจากคุณธรรมหลายอย่าง และเมื่อฝึกคุณธรรมใดคุณหนึ่ง คุณธรรมอื่นๆ มักจะพลอยได้ไปด้วย และทำนองเดียวกัน การปล่อยตัวให้กิเลสอย่างใดอย่างหนึ่งมาเกาะกุมจะพลอยให้มีกิเลสอีกหลายๆ อย่างติดตัวไปโดยอัตโนมัติ

โดยธรรมชาติของคนไทยโดยทั่วๆ ไปว่าเป็นคนเช่นไร คนไทยคนมีน้ำใจ อ่อนไหวในความรู้สึก ช่วยเหลือกันดี อบอุ่น คนไทยชอบคนอ่อนน้อม ถ่อมตน และตืดดิน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประเทศไทยมีธรรมชาติที่เอื้อ ให้อยู่สบาย คนไทยจึงชอบความสบาย ชอบใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีสิ่งสำเร็จรูป ไม่สู้สิ่งยาก คนไทยมักจะไม่นกล้าแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกับคนอื่น หรือไม่กล้าออกความเห็น รวมทั้งระวังที่จะไม่ทำทลายความคิดเห็นของคนอื่น คนไทยไม่ชอบให้ใครตะคอกและขึ้นเสียง หรือไม่ชอบคนที่ทำตัวเก่งกล้าสามารถหรือคิดว่าตัวแน่

บางครั้งคนไทยนั้นใช้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมากเกินไปจนมองข้ามกฎเกณฑ์ หลักการ ความชอบธรรม มีพรรคมีพวกและปกป้อง ส่วนคนต่างชาติ ส่วนใหญ่จะมีวินัย ถือกฎเกณฑ์เป็นใหญ่ กล้าแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกับคนอื่น กล้าออกความเห็น แสดงถึงความรับผิดชอบอย่างเต็มที่ในงานของตน มุ่งมั่นที่จะทำงานนั้นให้สำเร็จ คนต่างชาติมีชีวิตแบบตัวใครตัวมัน มีความเครียดสูง ว่าแห้ว มีความกดดันสูง แต่ถ้าเราลองกลับไปทบทวนดูตามหลักคุณธรรมที่กล่าวไว้ซึ่งจะเป็นการผสมผสานระหว่างสิ่งดีๆ ของคนไทยและชาวต่างชาติ และถ้าทุกฝ่ายซึ่งได้แก่ คณะครู ผู้ปกครอง ฝ่ายกฎหมายบ้านเมืองให้ความร่วมมือกัน ฝึกและนำปรับมาใช้กับนักเรียนด้วยปัญญาที่เปี่ยมด้วยความเมตตา เมื่อเยาวชนเหล่านี้เติบโตขึ้นจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณธรรม เป็นคนดีอย่างแท้จริง

การที่เยาวชนของไทยจะเติบโตขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ได้นั้น จะต้องมึพื้นฐานของความเป็นคนดีมีคุณธรรม ซึ่งคุณธรรมที่เหมาะสมจะพัฒนาทางด้านจิตใจของเยาวชนให้มาเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้นั้น คือ คุณธรรมโดยมีหลักของคุณธรรมที่ถูกต้องของมนุษย์ที่สมบูรณ์ดังต่อไปนี้

1. คุณธรรมที่เป็นพื้นฐานของมนุษย์มี 5 ประการ คือ

- 1) มีจิตใจเคารพในชีวิตและร่างกายของผู้อื่น ไม่มุ่งทำร้ายผู้อื่น
- 2) มีจิตใจเคารพในทรัพย์สินของผู้อื่น ไม่ทุจริตฉ้อโกง
- 3) มีจิตใจเคารพและยินดีในคู่ครองของตน ไม่ประพฤติผิดในกาม
- 4) มีจิตใจเคารพในความจริง ไม่หลอกลวงกล่าวเท็จ
- 5) มีจิตใจเคารพในศักดิ์ศรีของตน ไม่เกี่ยวข้องสิ่งเสพติดให้โทษ

2. คุณธรรมที่ถูกต้องอันพึงประสงค์ของมนุษย์มี 5 ประการ คือ

- 1) รู้จักเสียสละ ซื่อสัตย์ กตัญญู

- 2) รู้จักข่มใจ ฝึกใจตนเอง
- 3) รู้จักอดทน อดกลั้น อดออม
- 4) รู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต
- 5) รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

3. สิ่งที่เป็นพื้นฐานทางจิตใจของมนุษย์ที่ควรเร่งด่วน มีดังนี้

1) การเร่งด่วนสิ่งทีควรเร่งด่วน มีดังนี้

(1) อกติ คือความลาเอียง มี 4 อย่าง คือ

- ฉันทาคติ คือ ลาเอียงเพราะมีความรักใคร่สนิทสนมกัน หรือ มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันในฐานะต่างๆ

- โทสาคติ คือ ลาเอียงเพราะความไม่ชอบพอกัน ไม่ถูกใจกัน มีเรื่องกระทบกระทั่งกัน มีความบาดหมางกัน หรือมีความโกรธแค้นกัน

- โมหาคติ คือ ลาเอียงเพราะมีความหลงผิดเป็นชอบ หลงมงาย ไม่รู้แจ้งเห็นจริงในภารกิจหรืองานที่มอบหมาย หรือความลาเอียงเพราะความลุ่มหลงในอิฏฐารมณ์ และอารมณ์ที่น่าปรารถนา กล่าวคือ ลามยศ สรรเสริญ สุข

ภยาคติ คือ ลาเอียงเพราะมีความกลัว มีความเกรงใจ มีความหวาดระแวง มีความหวั่นไหว เกรงกลัวอิทธิพล และเกรงกลัวอำนาจถ้าอคติมีความลาเอียงข้อใดข้อหนึ่ง หรือทั้ง 4 มีอยู่แก่ผู้ใด ผู้นั้น จะไม่มีความอาจหาญ หรือแก้แล้วหล้าที่จะตัดสิ้นใจกระทำในสิ่งที่ถูกต้องได้ อันเป็นเหตุให้ “เสียความยุติธรรม”

(2) ทุจริต คือ ความประพฤติผิด 3 ประการ

- กายทุจริต คือ ประพฤติผิดทางกาย เช่น ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิด ในกาม

- วจิตุจริต คือ ประพฤติผิดทางวาจา คือคำพูด เช่น พูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด และพูดคำเพื่อเจ้า

- มโนทุจริต คือ ประพฤติผิดทางใจ เช่น โลก คือ อยากรได้ของผู้อื่น พยาบาทปองร้ายผู้อื่นและมิจฉาทิฏฐิ เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม

2) การประพฤติสิ่งทีควรประพฤติ มีดังนี้

(1) พรหมวิหารธรรม คือ หลักธรรม เพื่อการดำรงชีวิตอย่างประเสริฐ 4 ประการ

- เมตตา คือ ความรักใคร่, ความเป็นผู้มีเมตตาจิตต่อผู้อื่น ความหวังดี ความปรารถนาดี ความมุ่งดี มุ่งเจริญต่อผู้อื่น

- กรุณา คือ ความสงสาร มีจิตคิดจะช่วยเหลือเกื้อกูลต่อผู้อื่น ความเป็นผู้มีน้ำใจ

- มุทิตา คือ ความยินดี ความเป็นผู้มีจิตคิดที่จะสนับสนุนส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ผู้อื่น การแสดงความยินดีต่อความสำเร็จของผู้อื่น

- อุเบกขา คือ ความวางเฉย ความเป็นกลาง ความยุติธรรม ความเป็นธรรมในทุกสถานการณ์

(2) สังคหัตถุ คือ หลักการสังคัมสงเคราะห์/หลักมนุษย์สัมพันธ์ 4 ประการ

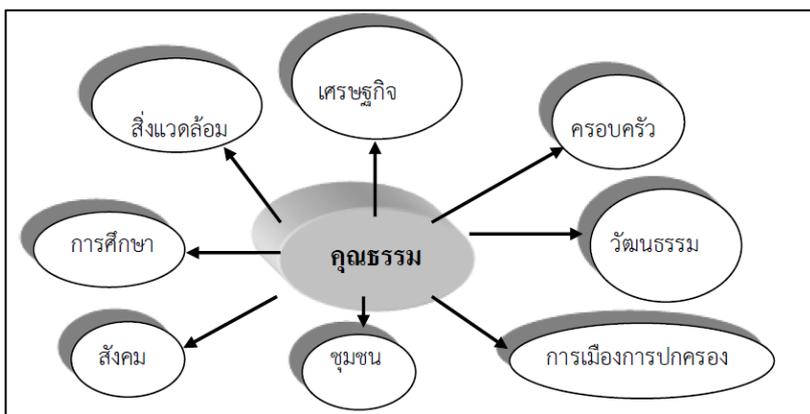
- ทาน คือ การให้ ให้รู้จักให้แก่ผู้ที่ควรให้ ด้วยสิ่งของที่ควรให้ ทั้งอำมิสทาน ให้ด้วยวัตถุสิ่งของ และธรรมทาน ให้ด้วยธรรมะ ข้อคิด คติธรรม แนวทางดำเนินชีวิต

- ปิยวาจา คือ เจรจาไพเราะ พูดคำอ่อนหวานประสานสัมพันธ์ พูดคำเป็นมิตรไมตรีที่ดีต่อกัน, พูดคำสัตย์คำจริงที่เป็นประโยชน์

- อุตถจริยา คือ ประพฤติประโยชน์บาเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อหน้าที่ และผู้ที่เกี่ยวข้อง สิ่งใดเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสงบสุขแก่สังคม หรือหน่วยงาน ให้ประพฤติสิ่งนั้นและปฏิบัติสิ่งนั้น ด้วยความสุขุมรอบคอบ

- สมานัตตา คือ วางตนเหมาะสม ให้ประพฤติ ปฏิบัติ ดำรงตน และวางตนอย่างเหมาะสมในทุกสถานการณ์ ให้มีกิจกรรมารยาทที่พึงประสงค์ในการทำงานตามหน้าที่

ถ้าเยาวชนในยุคปฏิรูปการศึกษานี้ มีพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ก็จะไม่ทำให้เกิดวิกฤตการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะเกิดวิกฤตการณ์ทางสังคมพื้นฐาน คือ สถาบันครอบครัวในสังคมไทย เพราะไม่มีคุณธรรมเป็นตัวตั้ง แต่ไปยึดเอาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นตัวตั้ง จึงทำให้จิตใจของเยาวชนไม่เกิดเจริญไปตามความทันสมัยในด้านต่าง ๆ แต่ถ้าวว่า เยาวชนไทยนั้น โดยเฉพาะนักเรียนที่ถือว่าเป็นผู้ที่พัฒนาประเทศชาติให้ดำรงอยู่ได้ และสามารถดำรงตนเองอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขได้นั้น สิ่งที่เขาขาดไม่ได้คือ ต้องยึดเอาคุณธรรมเป็นตัวตั้ง ดังรูปที่ปรากฏ

แผนภาพที่ 1 หลักคุณธรรม

ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ตั้งอยู่บนฐานคิดที่เชื่อว่า รูปแบบการศึกษาแบบดั้งเดิมในช่วงศตวรรษที่ 20 ซึ่งเน้นย้ำแต่การเรียนและท่องจำเนื้อหาในสาระวิชาหลัก อาทิ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาศาสตร์ สังคมศึกษา ไม่เพียงพออีกต่อไปแล้วในการดำรงชีวิตและการทำงานในโลกศตวรรษใหม่ภายใต้ความท้าทายใหม่

สำหรับแนวคิดทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 นั้น ตั้งต้นจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 โดยให้ความสำคัญกับการปลูกฝัง “ทักษะ” ที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น ทักษะในการคิดขั้นสูง ทักษะในการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะชีวิตและการทำงาน ทักษะด้านสารสนเทศและการสื่อสาร ควบคู่กับ “เนื้อหา” ในสาระวิชาหลักและความรู้อื่นที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 เช่น ความรู้เรื่องโลก ความรู้ด้านการเงิน เศรษฐกิจ ธุรกิจ และการเป็นผู้ประกอบการ ความรู้ด้านพลเมือง ความรู้ด้านสุขภาพ และความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม ผ่านหลักสูตรที่มี

ลักษณะกระชับ (lean curriculum) ช่างคิด (thinking curriculum) และบูรณาการ (interdisciplinary curriculum) เพื่อสร้างนักเรียนที่มี “คุณลักษณะ” อันพึงปรารถนาของโลกศตวรรษที่ 21 ได้ นั่นคือ รู้จักคิด รักการเรียนรู้ มีสำนึกพลเมือง มีความกล้าหาญทางจริยธรรม มีความสามารถในการแก้ปัญหา ปรับตัว สื่อสาร และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดชีวิต

นอกจากนี้ การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ยังต้องมีการผสมผสานเทคโนโลยีเข้ากับเนื้อหาและวิธีการสอน โดยใช้เทคโนโลยีสนับสนุนทฤษฎีการเรียนรู้แบบใหม่ในการพัฒนาเนื้อหาและทักษะแบบใหม่อีกด้วย เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ควรมีคุณลักษณะที่มีชีวิต มีพลวัต มีปฏิสัมพันธ์ การเชื่อมต่อและมีส่วนร่วม ใช้สื่อผสมอย่างหลากหลาย ปรับเปลี่ยนตามความสามารถและระดับของผู้เรียน มีเนื้อหาที่ไม่ยึดติดกับตัวสื่อ เลือกประกอบเนื้อหา ได้เอง ค้นหา-แก้ไข-จัดบันทึกได้ เก็บประวัติการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ และมีระบบการประเมินผลการเรียนรู้ที่รวดเร็วและต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- ประภาศรี สีหอาไพ. (2535). *พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พิมพ์พันธ์ เตชะคุปต์ และคณะ. (2548). *ทักษะ 5C เพื่อการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้และการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2557). *เติบโตเต็มตามศักยภาพสู่ศตวรรษที่ 21 ของการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- ยนต์ ชุ่มจิต. (2530). *ความเป็นครู*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์,
- วิทยา ทองดี. (2544). *พื้นฐานการศึกษา*. ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังน่านาวิทยา
- วิจารณ์ พานิช. (2556). *การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21*. นครปฐม: บริษัท ส เจริญการพิมพ์ จำกัด,
- Bernie Trilling and Charles Fadel. (2009). *21st Century Skills: Learning for Life in Our Times*. U.S.A.: Jossey-Bass A Wiley Imprint